

**SALNAMELERE GÖRE KIRŞEHİR SANCAĞI HAKKINDA
BİLGİLER (1873-1910)**
(COĞRAFYASI, TARİHİ, NÜFUSU, NAHİYE VE KAZALARI)

*Ahmet GÜNDÜZ**

ÖZET

Bu çalışmada, ilk önce giriş kısmında Salname nedir? Salmamelerin özellikleri, bunların kendi aralarında farklı isimlerle ve farklı amaçlarla çıkarılmış oldukları hakkında bilgiler verilmiştir. Salmamelerin içeriğine bakıldığında yayımlandıkları tarihlerde Osmanlı Devletinin tarihi, idari teşkilatı, müesseseleri, şahıs biyografileri, ilmî, iktisadî, siyasî, askerî, kültürel ve diğer sahalardaki önemli bilgileri ihtiva etmektedirler. Hatta ilgili sancağın türbeleri, tekkeleri, camileri, resmi binaları, dükkânları, gezilecek-görülecek yerleri, madenleri, hangi meslek ve iş alanlarının olduğu, ormanları, av hayvanları, posta teşkilatı gibi konularda da bilgiler sunmaktadırlar. Ardından Kırşehir tarihi ile ilgili olarak Hititlerden itibaren Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si dönemleri hakkında da kısa bilgiler verilerek Kırşehir'in Cumhuriyet döneminde bir ara ilçe haline getirilişine de vurgu yapılmıştır. Selçuklular döneminde bir ilim ve kültür şehri haline gelen Kırşehir, burada yetişen ilim ve fikir adamları ile önemli bir şehir duruma gelmiştir. Ağırlıklı olarak salnamelere dayanan bu çalışmamızda Kırşehir'in nüfusu, nahiye ve kazaları hakkında bilgiler verilmektedir. İncelenen dönemdeki tarihler arasında Kırşehir'de yaşayan Müslim, Rum ve Ermeni nüfus değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Verilen bilgilerin daha iyi anlaşılması için ayrı ayrı tablolar düzenlenerek bu tablolar da ayrıca değerlendirilmiştir.

Ayrıca yapılan bu çalışmada tamamlayıcı bilgi olması amacıyla şehirde maddi açıdan zengin olan kişiler tablo halinde verilmiştir. Kırşehir'de ileri gelen kişiler yaşadığı yer açısından veya serveti bakımından kaçıncı sırada olduğu belirtildiği gibi bu kişilerin tanınmış şöhretleri-lakapları da belirtilmiştir. İncelenen tarihler içerisinde yer alan dönemde (1876-1880) Kırşehir'de işlenen suçlardan da kısa bir şekilde bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: XIX. Yüzyılda Kırşehir, tarihi, coğrafyası, nahiye ve kazaları, nüfusu.

* Yrd. Doç. Dr. Ahi Evran Üni. Eğitim Fak. İlköğretim Böl. Sos. Bil. Öğr. ABD. El-mek: ahmetgunduz23@gmail.com

**ACCORDING YEARBOOKS XIX. INFORMATION ABOUT
CENTURY ENSIGN KIRŞEHİR (1873-1910)
(GEOGRAPHY, HISTORY, POPULATION, CANTON AND
ACCIDENTS)**

ABSTRACT

In this study, first at the entrance of what is yearbook? Yearbooks features, among them information about the different names they are issued for different purposes. Looking at the contents of Yearbooks on the date of issue of the Ottoman Empire, administrative organization, institutions, personal biographies, scientific, economic, political, military, cultural and other fields comprise the important information. Even the tombs of the hoist, lodges, mosques, public buildings, shops, places to visit in-interest, the mines, which are professional and business fields, forests, hunting animals, provide information on topics such as postal organization. Then, from the Hittites, on the history of Kırşehir Greeks, Romans, Byzantines, Seljuks, Ottomans and the Turkish Republic of Kırşehir provide brief information about the periods of the first brought into the Republican period the emphasis was placed on an intermediate district. Kırşehir, which has become a city of science and culture during the Seljuk period, educated here with the knowledge and opinion leaders have become an important city. Yearbooks are mainly based on the population of this study Kırşehir, township and provides information about accidents. Living in the investigated period between the dates Kırşehir Muslim, Greek and Armenian populations were evaluated. For a better understanding of the information given in the tables are arranged separately in the tables were also evaluated.

The purpose of this study is also the city financially rich person with complementary information is given in the table. Place of residence or wealth in terms of people coming forward in terms of Kırşehir order in which you stated that these people are as well known to fame-nicknames. A date within the investigated period (1876-1880) for crimes committed in Kırşehir is referred to as a short.

Key Words: XIX. Kırşehir century, history, geography, canton and accidents, population.

Giriş

Salname, Farsça “sal”(=yıl) ve “name”(=mektup, kitap) kelimelerinden meydana gelmektedir. Türkçe’de “yıllık” kelimesi ile eş anlamlıdır. Ayrıca aynı anlamda “nev-sal” sözcüğü de kullanılmıştır. Salmeler, geçmiş yıllardaki önemli olayları özetleyen ve ait olduğu yılın kurumları, hal tercümeleri, gelir ve giderleri, ekonomik durum vs. gibi çeşitli konularda son durumu kısaca bildiren eserlerdir. Ayrıca salnameler belli bir konu ve amaç ile de hazırlanabilir¹. Salmeler 1847-1922 yılları arasındaki 75 senelik dönemde yayımlanmıştır. Bu tarihler arasındaki

¹ Mehmet Emin Yolalcı, **Türk Tarihinin Kaynakları**, Samsun,2006, s.133.; M. Emin Yolalcı, “ Maarif Salmelerine Göre Trabzon Vilayetinde Eğitim ve Öğretim Kurumları”, **OTAM**, Ankara,1994, s.435-473.

dönemde Osmanlı tarihi, idari teşkilatı, müesseseler, şahıs biyografileri, ilmî, iktisadî, siyasî, askerî, kültürel ve diğer sahalardaki önemli bilgileri ihtiva etmektedirler. Bilindiği kadarıyla bunların tamamı hiçbir kütüphane koleksiyonunda mevcut bulunmadığı gibi çeşitli kütüphanelere dağılmış bulunan salnameler için bir rehber de bulunmamaktadır. Salnameler hakkında yapılmış çalışmalar sınırlıdır. Bu konuda en geniş bilgi Hasan Duman'ın "*Osmanlı Salnameleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katalogu*" isimli eserinde bulunmaktadır. H. Duman, salnameleri hazırlanış sebepleri, hazırlayanlar ve muhtevası bakımından beş grupta incelemiştir². Bunların belli başlılarına kısaca bakılacak olursa salnamelerin en eskisi, en düzenlisi ve aynı zamanda en uzun ömürlüsü "Devlet Salnameleri" olarak da bilinen "Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye"lerdir. İlk devlet salnamesi sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın isteği ile hekimbaşı Abdülhak Efendi-zade Hayrullah Efendi ile XIX. Yüzyıl Osmanlı ilim ve fikir adamlarından Ahmed Cevdet Paşa'nın yardımlarıyla Ahmet Vefik Paşa tarafından hazırlanmış ve H.1263 (M.1847) senesinde "Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye" adı ile neşredilmiştir. Devlet tarafından yayımlanan "Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye" H.1263 (1847)-1328 Mali (1912) yılları arasında düzenli bir şekilde yayımlanmıştır. En son cilt def'a 68'dir ve 1334 (1918) tarihini taşımaktadır. Başlangıçta küçük hacimli yüz sayfa civarında olan söz konusu yıllıklar gittikçe gerek sayfa ve gerekse boy bakımından gelişerek ince puntolarla bin sayfayı aşmıştır. H.1263-1297 (1847-1880) tarihleri arasındaki 1-35 arasındaki sayılar taş baskısı (Litografya) ile daha sonrakiler ise matbaa harfiyle yayımlanmışlardır. 1876-1908 tarihleri arasındaki sultan II. Abdülhamit devrinde çıkanlar ise en mükemmelleridir ve zengin bilgilerle doludur. Devletin resmi teşkilatından ve coğrafyasından başka, memurların isimleri, tayin tarihleri, rütbeleri, nişanları da gösterilmektedir. Bu haliyle birer vesika hüviyetindedirler. Devlet salnameleri yayımlandıktan sonra bu sefer vilayet ve nezaret salnameleri çıkarılmaya başlanmıştır. Vilayet salnameleri ilgili olarak şunlar söylenebilir. Vilayetin idari bölünüşü, memur listeleri, mahalli tarih ve coğrafyası, eski eserleri, ticari ve ekonomik faaliyetleri, nüfusu, okulları, kütüphaneleri vb konularda pek çok bilgiler vermektedirler. Bazı vilayetler bir defa salname neşretmelerine karşılık bazı vilayetlerin ise otuz beş civarında salname neşrettikleri bilinmektedir. Örneğin; Halep vilayeti salnamesi H.1284-1326 (1876-1908) yılları arasında 35 def'a çıkarılmıştır. Bu salnameler içerisinde Türkçe-Arapça, Türkçe-Rumca, Türkçe-Boşnakça hatta sadece Arapça olanları da bulunmaktadır. Osmanlı salnamelerini kendi aralarında devlet salnameleri, vilayet salnameleri, resmi kurum ve kuruluşlara ait salnameler, özel konulu veya kişi ve kuruluşlara ait salnameler, resmi veya özel kurum ve kişilere ait Nevsaller şeklinde sınıflandırmak mümkündür³.

İşte bizim bu çalışmada ana kaynak olarak kullandığımız malzeme Ankara Vilayeti Salnamesi olup farklı tarihlerde yayımlanmış olan salnamelerde geçen Kırşehir'e ait bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Kırşehir Hakkında Bilgiler

a- Tarihi ve Coğrafyası

Kırşehir, İç Anadolu bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde yer almaktadır. İlin toprakları Nevşehir, Niğde, Aksaray, Ankara, Kırıkkale ve Yozgat illeriyle komşudur.

Kırşehir'in yerleşim yerine baktığımızda bu bölgeye zaman içerisinde farklı isimler verildiği görülmektedir. Hititlerin Akuva Saruvena yani Suşehri, Yunanlılar ve Romalılar

² Hasan Duman, *Osmanlı Sâlnâmeleri ve Nevsâlleri Bibliyografyası ve Toplu Katalogu*, C.I, Ankara, 2000. "Hasan Duman bu eserinde İstanbul kütüphanelerinde bulunan salnamelerin yer numaraları ile künyelerini vermiştir"

³ Adnan Yaşar Gürbüz- Hızır Özdemir, *1308 Tarihli Ma'muretü'l-aziz Salnamesi* (Fırat Üniversitesi, Fen/Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Elazığ, 1984, s.I-XIII. Salnamelerle ilgili daha fazla bilgi almak için bkz: Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s.105-106.

Chamanen, Mokissos, Parnassos, Bizanslılar Jüstinianopolis, Selçuklular ise Kırşehir ve bir ara ise Gülşehir adını verdikleri görülmektedir⁴. Cumhuriyet devrinde ise Kırşehir olarak bilinmektedir. Kızılırmak'ın kucakladığı verimli topraklarda doğudan batıya, kuzeyden güneye giden yollar üzerinde bulunan Kırşehir'in tarihi önemi özellikle kültürel açıdandır⁵. Kırşehir'in yazılı tarihi Hititler ile başlamakla beraber bu dönemdeki adı hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Kırşehir bu dönemde önemli bir Hitit merkezidir. Böyle olmakla birlikte buradaki yerleşmenin adına Boğazköy metinlerinde rastlanılmamaktadır. Hititlerden sonra bu bölgede sırasıyla Frigler, Persler, Yunanlılar (Kapadokya krallığı), Romalılar ve Bizanslılar Kırşehir'de hüküm sürmüş devletlerdir⁶. 1071 tarihinden sonra bütün Anadolu tarihinde olduğu gibi Kırşehir tarihinde de bir Türk-İslam devri başlamıştır.

Selçuklular devrinde bir ilim ve irfan şehri haline gelen Kırşehir, nüfus açısından da gelişmiş bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Hacı Bektaş-ı Veli Velâyetnamesi'nde Kırşehir'in Selçuklu dönemindeki durumu aşağıda verilen dörtlükte şu şekilde tasvir edilmiştir.

“Ol zaman Kırşehir ulu şehir idi
Orta yerde akan hem nehr idi
On sekiz bin derler evi var idi
Burc ü bâru çevresi hisar idi”⁷.

Bu dörtlük Kırşehir'in büyük bir şehir ve çevresinin de surlar ile çevrili olduğunu anlattığı gibi 90.000 (18.000x 5=90.000)⁸ kişiye ulaşan bir nüfusa sahip olduğunu da göstermektedir. Kırşehir'in Selçuklular dönemindeki bir diğer önemi ise devrin o günkü Kırşehir'de yaşayan insanlarına rehber olacak bir takım ünlü kişileri yetiştirmiş olmasıdır. Bu ünlü kişilere baktığımızda Ahi Evran-ı Veli, Hacı Bektaş-ı Veli, Şeyh Edebali, Âşık Paşa, Yunus Emre, Ahmed-i Gülşehir gibi bilinen ve tanınan Türk kültür tarihinin önemli simalarındırlar⁹.

Selçuklulardan sonra Kırşehir ve çevresi Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti'nin eline geçmiştir. 1392 tarihinde Kırşehir kalesinin çevresinde bulunan surlar yirmi gün gibi kısa bir süre içerisinde yenilenmiştir¹⁰. 1398 tarihinde Kadı Burhaneddin Ahmed, Akkoyunlu Kara Yülük Osman tarafından öldürülünce Kırşehir ve çevresi de dâhil olmak üzere Kadı'ya ait topraklar Yıldırım Bayezid'e teslim edilmişse de Osmanlı hâkimiyeti fazla uzun sürmemiştir. Çünkü 1402 tarihinde Kırşehir Timur tarafından istila edilmiş Ankara Savaşı'ndan sonra ise Karamanlılara verilmiştir¹¹. Fetret devri (1402-1413) hâkimiyet mücadelesi döneminde Çelebi Mehmet Kırşehir'e uğrayarak Cemele (günümüzde Çay Ağzı kasabası) kalesinde bir süre kaldığı bilinmektedir¹². Fatih Sultan Mehmet döneminde Karaman oğulları beyliğinin hâkimiyet altına alınmasına kadar

⁴ Cevat Hakkı Tarım, **Tarihte Kırşehir-Gülşehir ve Babailer –Ahiler –Bektaşiler**, 3.baskı, İstanbul,1948,s.6.

⁵ Cevat Hakkı Tarım, **Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I**, Kırşehir Vilayet Matbaası, 1938, s.6.

⁶ Yazar yok, “Kırşehir Madd.”, **Yurt Ansiklopedisi**, C.VII, 1983, s.4909.

⁷ C. H. Tarım, **Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar....**, s.7.

⁸ Osmanlı dönemi Arşiv kaynaklarından tahrir defterleri esas alınarak hâne kavramından yola çıkılıp nüfus hesaplamaları için bkz. Nejat Göyünç, “Hâne Deyimi Hakkında”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S.32, 1979, 331- 348. (Nüfus hesaplamalarında ortalama bir aile anne, baba ve üç çocuk üzerinden hesaplamalar yapılmaktadır ki bu rakamlar bir genellemedir. Çünkü Türk aile sistemi ataeril bir aile sistemine sahip olduğundan dolayı anne ve babanın yanı sıra yaşıyorlarsa dede ve ninenin de bu rakama eklenmesi gerekmektedir. A. Gündüz)

⁹ Enver Behnan Şapolyo, **Kırşehir'in Büyükleri**, 1967 Ankara, Sanat Matbaası. Eserin tamamında Kırşehir'in büyüklerinden bahsetmektedir.

¹⁰ Aziz b. Erdeşir Estrebadi, **Bezm ü Rezm**, (Çvr. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s.358.

¹¹ **Âşıkpaşazade Tarihi**, (Hzr. Nihal Atsız), Ankara,1988, s.80.; **Yurt Ansiklopedisi**, “Kırşehir Madd.”, s.4913.

¹² İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, Ankara,1994, s.334-335.; C. H. Tarım, **Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I**, s.32-33.

ara sıra Karaman oğullarının yağma ve tahriplerine uğrayan Kırşehir¹³ bir ara Dulkadiroğulları beyliğinin eline geçtiği ve burada cami, medrese, imaret, türbe ve zaviye gibi tesisler kurdukları bilinmektedir¹⁴. Dulkadiroğulları, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hâkimiyeti altına alındıktan sonra Kırşehir de kesin olarak Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. Kırşehir, Osmanlı döneminde bir süre barış içinde yaşadysa da Celali ayaklanmaları sırasında büyük sıkıntılar çekmiştir¹⁵. Ancak Yavuz Sultan Selim ve ardından oğlu Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566), Osmanlı İmparatorluğu'nu gücünün doruk noktasına çıkarmıştır¹⁶. Bu dönemden itibaren Kırşehir tarihinde siyasî anlamda pek de önemli olaylar yaşanmamıştır¹⁷. Kırşehir ve yöresi 1512-1593 yılları arasında Karaman Eyaletine bağlıdır. Karaman Eyaleti ise Paşa sancağı olan Konya'dan başka Niğde, Aksaray, Beyşehir, Kırşehir, Kayseri ve Akşehir sancaklarından meydana gelmektedir. 1867 Vilayet Nizamnamesi'ne göre Kırşehir kazası, Konya vilayetinin Niğde sancağına bağlıdır. 1877 devlet salnamesine göre Kırşehir sancak olmuş, Konya vilayetinden alınarak Ankara vilayetine verilmiştir. 1921 tarihinde bağımsız mutasarrıflık düzeyindedir. Kırşehir, Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 Anayasası ile il haline getirilmiştir. Kırşehir 20 Temmuz 1954 tarih ve 6429 sayılı kanun ile 30 Haziran 1954'de il haline getirilmiş olan Nevşehir'e bağlı bir ilçe haline dönüştürülmüştür¹⁸. 1954 yılında ilçe haline getirilen Kırşehir 1957 tarihinde tekrar il yapılmıştır¹⁹.

b- Salnamelere Göre Kırşehir'in Kazaları, Nahiyeleri ve Nüfusu

Kırşehir, doğuda Avanos, Kuzeydoğuda tarafından Mecidiye (Çiçekdağı), güneybatı tarafından Keskin kazalarıyla, batıdan ve güneyden dahi Konya vilayetiyle sınırlı olup Hacı Bektaş nahiyesiyle beraber 158 köyden meydana gelmektedir. Sancak Kırşehir, Mecidiye, Avanos ve Keskin isimleriyle anılan dört kazaya ayrılmıştır²⁰.

¹³ C.H.Tarım, *Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I*, s.33.

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara,1988, s.174. Günümüzde Kırşehir'de Dulkadirli ismini taşıyan 6 adet köy bulunmaktadır. Dulkadirli Türkmenlerinin bu bölgeye yerleştiklerinin/ yerleştirildiklerinin delilidir. Bkz: Ahmet Gündüz, *Kırşehir'de Dulkadirli Adını Taşıyan Köyler Hakkında Bilgiler* (Tarihi, Gelenek, Görenek, Örf, Adet, Geçim Kaynakları) *Information About The Villages Dulkadirli In Kırşehir (History, Tradition, Custom, Customary, Piece, Livelihoods)*, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, s. 811-833.

¹⁵ Yurt Ansiklopedisi, 4913.

¹⁶ Donald Edgar Pitcher, *"Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası"*, (Çevr. Bahar Tırnakçı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 161.

¹⁷ Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yay, İstanbul, 1985, s.213.

¹⁸ *Resmî Gazete*, 7 Temmuz 1954, S.8748, C.35, s.1986. Kırşehir'in ilçe haline getirilişi konusunda daha fazla bilgi için bkz: Bengül Bolat, "Kırşehir'e Yapılan Haksızlık: İlçe Biçimine Dönüştürülmesi ve Tartışmaları", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir, 15-17 Ekim 2008, C.III, Kırşehir, Eylül, 2011, s.1371,1377.; Yaşar Özüçetin, "İlçelikten İllige (1957)", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, C.III, s. 1517-1547.

¹⁹ *Resmî Gazete*, 19 Haziran 1957, Sayı: 9637, 3. Tertip, Düstur, C.38, s.1408 Kanun No: 7001.; Ahmet Gündüz, *Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi*, (Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları), Karam Yay., Çorum, 2006, s.21-22.

²⁰ Şemsettin Sami, *Kamusu'l-Alam*, İstanbul,1314, s.3795-3796.

TABLO-I: 1878 Tarihinde Kırşehir Nüfusu²¹

	Müslim	Ermeni	Rum	Kıpti	Çerkez
Kırşehir Merkez	4.033	156	-	-	-
Kırşehir Merkez Kasaba	15.484	-	-	19	-
Keskin Merkez	240	53	349	-	-
Keskin köyleri	14.857	-	2	464	-
Mecidiye Kazası	5.085	-	-	-	-
Mucur Nahiyesi	2.940	-	-	-	-
Mucur ve Hacı Bektaş	-	-	-	-	764
Toplam	42.639	209	351	483	764

Yukarıda verilen tabloya göre Kırşehir merkezde 4.033 Müslim, 156 Ermeni, Kırşehir merkez kasabada 15.484 Müslim, 19 Kıpti-i Müslim²² bulunmaktadır. Keskin merkez kasabasında

²¹ BOA; Y.PRK. UM, Dosya No: 1 Gömlek Sıra No: 108/3, Tarih: 1297.Ş.29 (M. 4 Ekim 1880).

²² **Kıpti-i Müslim:** Müslüman olmuş çingene demektir. "Kiptiler veya Koptlar, Mısır'ın eski halkıdır. İskender'in Mısır'ı alması ve İskenderiye şehrini kurması ile beraber Helenistik bir kültür ile etkileşime geçmişlerdir. Kopt dili veya Kıptice'nin yazımında Yunan harfleri kullanılır. Roma devrinde ağır vergiler altında ezilen Kıpti halkı, M.S. 46'da Mark'ın Mısır'a gelmesi ile Hristiyanlığa geçerler. Bu seferde Romalılar din baskısı yapmaya başlar, ta ki Bizans dönemine kadar. Konstantinos Hristiyanlığı serbest bırakınca biraz rahatlarlar. 416'da yapılan 4. Ekümenik Konsülünde Hristiyan temel meseleleri hakkında anlaşmazlık çıkar ve Hristiyan cemaatinden dışlanırlar. Kendi inanışlarına göre İsa'nın ilahi ve insani yanları birdir, hiç ayrılmamıştır. Katolikler, Kıptilerin sapkınlığa düştüğünü söylerler ve devlet dinini Hristiyanlık olarak benimseyen Bizans'tan baskı görürler. O kadar baskı görürler ki Araplar saldırdığı zaman Bizanslılara yardım etmezler. Araplar geldikten sonra bir 3 yüzyıl rahat ve huzura kavuşmuşlardır. Haçlı seferleri başladığı zaman Araplardan zulüm görmeye, haçlılardan da sapkın oldukları ileri sürülerek kıyım görmeye başlarlar. Osmanlı zamanında kendi hallerine bırakılıp kendilerinden vergi alınmıştır. Yöreye göre farklı isimlerle anılmaktadırlar.

240 Müslim, 349 Rum, 53 Ermeni, Keskin'e bağlı köylerde 14.857 Müslim, 2 Rum, 464 Kıpti-i Müslim, Mecidiye kazasında 5.085 Müslim, Mucur nahiyesinde 2.940 Müslim, Mucur ve Hacı Bektaş'da iskân edilmiş olunan 764 Çerkez yaşamaktadır. M. 1878 tarihinde Kırşehir genelinde toplam 42.639 Müslim, 351 Rum, 209 Ermeni, 483 Kıpti-i müslim yaşamaktadır. Verilen bilgiler değerlendirildiğinde İslam nüfusunun yanında diğerlerinin yani Ermeni ve Rum nüfuslarının yok denecek derecede az olduğu görülmektedir. Müslüman nüfus 42.639 kişi iken Rum nüfus 351, Ermeni nüfus 209, Keskin ilçesinde ise Kıpti-i Müslim ise 483 kişiden ibaret bulunmaktadır. Kıpti-i Müslim nüfusu ile birlikte Müslim nüfus toplam 43.122, Rum ve Ermeni nüfusları ise toplam 560 kişiden meydana gelmektedir. H.1295 (M.1879) tarihi itibarıyla Kırşehir'de toplam 44.446 kişi yaşamakta olup, gayrimüslimlerin, Müslim²³ nüfusa oranı %1.08'dur²⁴.

Kaza ve nahiyeler ile ilgili Osmanlı salnameleri ayrıntılı bilgiler vermektedirler. İncelediğimiz salnamelerde Kırşehir merkez, kaza ve nahiyelerinin nüfuslarıyla ilgili şu bilgiler bulunmaktadır.

TABLO-II: 1881-1903 Yılları Arası Kırşehir Müslim Nüfusu

	1881-1893		1889-1890		1893-1894		1899-1900		1902-1903	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Kırşehir	25.692	27.927	25.976	27.897	4.083	4.378	4.084	4.378	27.133	28.470
Avanos	8.357	9.613	10.813	12.462	--	--	1.919	2.226	8.666	9.370
Keskin	19.465	20.014	19.181	19.663	688	612	1045	1060	730	711
Mecidiye	5.055	5.745	650		6.738	7.278	282	235	282	235
Toplam	58.569	63.299	56.295	60.347	11.509	12.268	7.330	7.899	36.811	38.786

Örneğin; Cono (Adana), Romen (İzmir), Şopar (Tekirdağ), Mıtrıp (Van, Diyarbakır), Mutruf (Ardahan), Gurbet, Kurbat (Tunceli, KKTC, Hatay), Çingit "göçebe, Çingene" (Amasya, Samsun) gibi". Bkz: <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/k%C4%B1ptiler> 5.7.2012. İncelediğimiz eserlerin hiç birinde Kıptilerin bu bölgeye ne zaman geldiğine dair bilgi bulunamamıştır.

²³ Müslim nüfus sözcüğünden Türk anlaşılmalıdır.

24 BOA; Y.PRK. UM, Dosya No: 1 Gömlek Sıra No: 108/3, Tarih: 1297.Ş.29 (M. 4 Ekim 1880).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Yukarıda verilen bilgilere göre Kırşehir merkez ve köyleri, kazaları ve kazalara bağlı köylerde 1881-1893 arasında toplam 121.868, 1889-1890 arası 116.642, 1893-1894 arası 23.777, 1889-1900 arası 15.229, 1902-1903 arası ise 75.597 kişi kaydedilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere 1893-1894 yılları arasında verilen nüfus miktarı Kırşehir merkez ve kazalarında sadece merkezde yaşayanların bilgileridir. Yine bu tarihler arasındaki Avanos'a ait bilgiler bulunmamakta fakat Mecidiye (Çiçekdağı) kazasının nüfusu ise köyleriyle birlikte verilmiştir. 1902-1903 yılları arasında Kırşehir ve Avanos'un köyleriyle birlikte toplam nüfusu verilmiş, bu sefer de Keskin ve Mecidiye'nin sadece merkez nüfusunun bilgileri verilmiştir. Bu tarihler arasındaki Keskin ve Mecidiye'nin köyleriyle birlikte toplam nüfusu verilmemiştir.

H.1307-1308 (1889-1890) tarihli salnameye göre Hacı Bektaş ve Mucur nahiye olarak görülmektedir. Buna karşılık Keskin, Avanos²⁵ ve Mecidiye ise kaza olarak geçmektedirler. Kırşehir merkezde 2.000 hane bulunmaktadır. Nüfus hesaplamalarında genel olarak her hanede 5 kişilik nüfus hesaplandığından $2.000 \times 5 = 10.000$ kişinin Kırşehir merkezde yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Salnamelerde sadece Kırşehir merkez nüfusu hakkında değil kazaların nüfusu hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Keskin merkezde 700 haneye karşılık, Keskin merkeze bağlı bütün köylerde (Toplam 124 köy) toplamda 7.810 hane bulunmaktadır. Genel toplamda Keskin kazası ve köylerinde 38.844 nüfus yaşamaktadır. Mecidiye kazasında merkezde 130 hane olup $(130 \times 5 =) 650$ kişi yaşamaktadır. Avanos kazası ise 23.275 kişilik bir nüfusa sahiptir²⁶. H.1311 (1893-1894) tarihli salnamede ise Kırşehir merkezde 1.603 hane, Keskin kaza merkezinde 800 hane bulunmaktadır. Kırşehir merkezde 8.461 kişi yaşamaktadır. Keskin kazasında 612 erkek 618 kadın toplam 1.230 Müslim nüfus bulunmaktadır. Keskin'in bütün köylerinde 11.200 erkek 12.325 kadın olmak üzere 23.525 Müslüman nüfus yaşamaktadır. Mecidiye merkez kasabada 226 erkek 197 kadın Müslim ve bütün köylerinde toplam 7.278 erkek 6.738 kadın olmak üzere toplamda 14.016 Müslim nüfus bulunmaktadır. Avanos merkez kasabada 3.721 Müslim yaşamakta Avanos'a bağlı bütün köylerde ise 8.859 erkek 7.968 kadın toplamda 16.827 Müslim nüfus yaşamaktadır²⁷. H.1317 (1899-1900) tarihli salnamede Kırşehir kasabasında 8.462 Müslim, yaşamaktadır. Kasabada toplam 2.000 hane bulunmaktadır. Keskin kazası 972 haneye sahiptir. Kaza merkezinde 1.060 erkek 1.045 kadın toplam 2.105 Müslim, Keskin'e bağlı bütün köylerde tamamen Müslim olmak üzere 18.489 erkek 19.292 kadın toplam 37.781 nüfus bulunmaktadır. Avanos kasabasında 808 hane, 2.226 erkek 1.919 kadın toplamda 4.142, kasabaya bağlı köylerde 9.603 erkek 8.559 kadın toplam 18.162 Müslim nüfus yaşamaktadır. Mecidiye merkez kasabada 235 erkek 282 kadın Müslim, Mecidiye'ye bağlı bütün köylerde 8.926 erkek 8.497 kadın toplamda 17.423 Müslim, ayrıca 20 erkek 20 kadından oluşan Müslim Kıpti grubu yaşamaktadır²⁸. H. 1320 tarihli salnamede ise Kırşehir merkezde 2.000 hane bulunmaktadır. Kaza merkezinde 28.470 erkek 27.133 kadın Müslim, yaşamakta olup toplamda 55.603 nüfus yaşamaktadır. Keskin kazasının merkezi Maden kasabasıdır ve 995 haneden meydana gelmektedir. Kaza merkezinde 711 erkek 730 kadın Müslim, yaşamaktadır. Kazaya bağlı bütün köylerde tamamen Müslim nüfus olarak 17.750 erkek 17.900 kadın olmak üzere toplam 35.650 nüfus bulunmaktadır. Avanos 806 haneden meydana gelmektedir. Kasaba merkezinde 2.420 erkek 1.932 kadın toplam 4.352, Avanos'a bağlı olan bütün köylerde 9.370 erkek 8.666 kadın toplam 22.388 Müslim nüfus bulunmaktadır. Mecidiye kazası merkez kasabada 90 hane, kasaba merkezinde 235 erkek 282 kadın Müslim ve bağlı olan bütün

²⁵ Günümüzde Avanos Nevşehir'e, Keskin ise Kırıkkale'ye bağlı iseler de daha önceleri Kırşehir'e bağlıydı. Avanos Kazası 1873 Tarihli **Ankara Vilayet Salnamesi**'nde kaza statüsündedir. Bkz: H.1290 (1873) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.80.

²⁶ H.1307-1308 (1889/1890) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.196-204, 292, 295-297.

²⁷ H.1311 (1893/1894) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.293-298.

²⁸ H.1317 (1899/1900) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.239-240, 244,247-248, 250-251.

köylerde 7.926 erkek 8.497 kadın toplam 16.423 Müslim, ayrıca 20 erkek 20 kadın Müslim Kıpti yaşamaktadır²⁹. Mecidiye (Çiçekdağı) Kazasında 1899-1903 yılları arasında kadın erkek toplam 40 Müslim Kıpti bulunmakta fakat önceki salnamelerde geçmeyen Kıptiler ya burada yaşamamaktadırlar ya da buraya yeni yerleşmişlerdir.

TABLO-III: 1881-1903 Yılları Arası Kırşehir'deki Rum Nüfusu

	1881-1893		1889-1890		1893-1894		1899-1900		1902-1903	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Kırşehir	-	-	187	285	140	238	140	238	119	141
Avanos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Keskin	-	-	515	591	400	396	285	530	499	535
Mecidiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	-	-	702	876	540	634	425	768	618	676

²⁹ H.1320 (1902/1903) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.233,238, 241.

TABLO-IV: 1881-1903 Yılları Arası Kırşehir’deki Ermeni Nüfusu

	1881-1893		1889-1890		1893-1894		1899-1900		1902-1903	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Kırşehir	2000 -3000		187	285	140	238	140	238	229	406
Avanos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Keskin	-	-	-	-	283	281	299	285	299	286
Mecidiye	-	-	-	-	4	4	3	4	3	4
Toplam	2.000-3.000		187	285	427	523	442	527	531	696

Tablo III değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi³⁰ içerisinde yaşayan gayrimüslimler ülkenin hemen hemen her tarafında yaşadıkları gibi Kırşehir’de de yaşamaktadırlar. Kırşehir’de yaşayan gayrimüslimler 1889-1903 yılları arasında sadece Kırşehir merkez ve Keskin kazasında yaşamaktadırlar. 1889-1890 arası Kırşehir merkezde 472, Keskin’de 1.106 toplamda 1.578 kişi, 1893-1894 arası Kırşehir merkezde 378, Keskin’de 796 toplamda 1.171 kişi, 1889-1890 arası Kırşehir merkezde 378, Keskin’de 815 toplamda 1.193 kişi, 1902-1903 yılları arasında ise Kırşehir merkezde 260, Keskin’de 1.034 kişi olmak üzere toplamda 1.294 kişi yaşamaktadır. Mecidiye ve Avanos kazalarında Rum nüfus yaşamamaktadır.

Tablo IV değerlendirildiğinde 1881-1893 yıllarında Kırşehir’ de yaşayan Ermenilere baktığımızda genel olarak Ermeniler başta olmak üzere gayrimüslimlerin nüfusu 2.000-3.000 civarında olduğu tespit edilmiştir³¹. 1889-1890 arası Kırşehir merkezde 472 kişi, 1893-1894 yılları

³⁰ Ahmet Gündüz, “XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Gayri Müslimlerin Hukuki Statüleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.175, Temmuz-Ağustos, 2008, s.109-137.

³¹ Yusuf Güler, **Ankara Vilayeti’nde İdari Yapının, Yöredeki Sosyo-Ekonomik Yapıya Olan Etkileri** (1880-1919), (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Samsun, 2007, s.74’te verdiği 2000-3000 rakamında bir hata olduğunu düşünüyoruz. Çünkü gayrimüslimlerin tümünü yani Rum ve Ermenileri birlikte topladığınız zaman bile bu kadar nüfus çıkmamaktadır.

arasında Kırşehir merkezde 378 kişi, Keskin kazasında 564 kişi, Mecidiye kazasında 8 kişi, 1899-1900 arası Kırşehir merkezde 378 kişi Keskin kazasında 584 kişi, Mecidiye kazasında 7 kişi, 1902-1903 yılları arasında ise Kırşehir merkezde 635 kişi, Keskin kazasında 585 kişi Mecidiye kazasında da 7 kişi kayıtlı gözükmemektedir.

Yukarıda verdiğimiz bilgileri tahlil ettiğimizde 1893-1894 ve 1899-1900 yılları arasındaki Ermeni nüfus 378 kişi olarak kalmış, yine aynı şekilde 1899-1900 ve 1902-1903 yılları arasındaki Keskin’de yaşayan Ermeni sayısında 1 kişi artışla 584 kişi iken 585 kişi olmuş, Mecidiye kazasında ise 1893-1894’te 8 kişi, 1899-1900 ve 1902-1903 yılları arasında 7 kişi yaşamaktadır ve nüfuslarında pek bir artış olmamıştır.

H.1311 (1893-1894) tarihli salnamede ise Kırşehir merkezde 238 erkek 140 kadın gayrimüslim yaşamaktadır. Keskin kazasında 396 erkek 400 kadın toplam 378 Rum, 281 erkek 283 kadın toplam 564 Ermeni, 36 erkek 30 kadın toplam 66 Protestan nüfus bulunmaktadır. Mecidiye merkez kasabada 4 erkek 4 kadın toplam 8 Ermeni nüfus bulunmaktadır. Avanos merkez kasabada ve bağlı bütün köylerde gayrimüslim nüfus yaşamamaktadır³². H.1317 (1899-1900) tarihli salnamede Kırşehir kasabasında 238 erkek 140 kadın toplam 378 Ermeni yaşamaktadır. Keskin kaza merkezinde 530 erkek 285 kadın Rum, 285 erkek 299 kadın Ermeni, 51 erkek 64 kadın toplam 115 Protestan, Keskin’e bağlı bütün köylerde tamamen Müslim nüfus bulunmaktadır. Avanos kasabasında da sadece Müslim nüfus yaşa-maktadır. Mecidiye merkez kasabada 4 erkek 3 kadın Ermeni, Mecidiye’ye bağlı bütün köylerde Müslim nüfus yaşamaktadır³³. H. 1320 tarihli salnamede ise Kırşehir merkezde 141 erkek 119 kadın Rum, 406 erkek 229 kadın Ermeni yaşamaktadır. Keskin kazasının merkezi Maden kasabasında 535 erkek 499 kadın Rum, 286 erkek 299 kadın Ermeni, 51 erkek 64 kadın Protestan ve Mecidiye kazası merkez kasabada ise 4 erkek 3 kadın Ermeni yaşamaktadır. Keskin, Mecidiye kazalarına bağlı bütün köylerde ve Avanos’un kasaba merkezinde ve Avanos’a bağlı olan bütün köylerde Müslim nüfus yaşamaktadır³⁴.

Salnamelere dayalı olarak nüfus durumu yukarıda belirtildiği üzere ayrıntılı bir şekilde verildikten sonra tamamlayıcı bilgi olması açısından Kırşehir’de yaşayan insanların maddi yönden zenginlikleri, şehirde zenginlik açısından kaçınıcı sırada ve şehrin neresinden olduklarına dair aşağıda verilen tablodan takip edilebilmektedir. H.1297 (M.1881) tarihinde Kırşehir’de servetleri açısından zengin olanlar, zenginlik derecelerine göre Tablo V’de belirtilmiştir.

³² H.1311 (1893/1894) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.293-298.

³³ H.1317 (1899/1900) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.239-240, 244,247-248, 250-251.

³⁴ H.1320 (1902/1903) Tarihli **Ankara Vilayeti Salnamesi**, s.233,238, 241.

TABLO V ³⁵: (Kırşehir Sancağında En Kademe ve Haysiyeti (İtibar) ve Emlakçe Mümtaz Olan Zevat)

Sıra	1	2	3	4
İtibar Açısından	Birinci	Birinci	Birinci	İkinci
Emlak derecesi açısından	Birinci	Birinci	İkinci	Dördüncü
Arazi ve gelirleri açısından	Birinci	Birinci	Üçüncü	İkinci
Serveti açısından	İkinci	Üçüncü	Birinci	İkinci
Derece-i Kademe	Birinci	Birinci	Birinci	İkinci
İkamet ettiği yer	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası
İsmi	Hacı İsmail Efendi	Hüseyin Efendi	Şeyh Süleyman Efendi	Mustafa Efendi
Şöhreti	Müfti-i sabık	Mehmet Ağa-zade	Şeyh Hasan Efendi-zade	Selam- zâ de
Mülâhazat	'	'	'	'

³⁵ BOA; Y.PRK. UM, Dosya no: 1/Gömlük Sıra no: 108/2. 1297:Ş.29.

10	9	8	7	6	5
Üçüncü	Üçüncü	Üçüncü	Üçüncü	Üçüncü	-
Üçüncü	Üçüncü	Üçüncü	Birinci	Birinci	İkinci
İkinci	İkinci	Birinci	Birinci	Birinci	İkinci
Birinci	Birinci	İkinci	Birinci	Birinci	Birinci
İkinci	İkinci	İkinci	İkinci	İkinci	'
Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası
Hüseyin Efendi	Hacı Mustafa Ağa	Mustafa Efendi	Hacı Mehmet Ağa	Ahmet Efendi	Abdullah Efendi
Darıcı oğlu	Alayiki-zade	Hacı Ömer Efendi-zade	Baktır oğlu	Müfti-i sabık	Hacı Ali Efendi-zade
'	'	'	'	'	'

Turkish Studies

16	15	14	13	12	11
Üçüncü	İkinci	İkinci	İkinci	Üçüncü	Üçüncü
Üçüncü	İkinci	İkinci	İkinci	İkinci	Birinci
Dördüncü	Altıncı	Altıncı	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	İkinci	Birinci	Birinci	Üçüncü	Birinci
İkinci	İkinci	İkinci	İkinci	İkinci	İkinci
Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası	Kırşehir Kasabası
Hacı Mehmet Efendi	Ohannes Ağa	Nazar Ağa	Hacı Nakigos Efendi	Hacı Kigork Ağa	Hacı Ali Ağa
Sarının oğlu	Milletbaşı	Papuşçu oğlu	Kazgancı oğlu	Katrançı oğlu	Darıcı oğlu
,	,	,	,	,	,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

22	21	20	19	18	17
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Üçüncü	Üçüncü
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Üçüncü
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Dördüncü
Birinci	İkinci	Birinci	Dördüncü	Birinci	Birinci
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	İkinci	İkinci
Hasanlar Köyü	Hacı Bektaş Kasabası	Hacı Bektaş Kasabası	Mucur Kasabası	Mucur Kasabası	Mucur Kasabası
Hacı Selman Ağa	Ali Ağa	Cemaleddin Efendi	Ömer Efendi	İbrahim Efendi	Hacı Osman Ağa
Kara İbrahim oğlu	Azim-ağa zâde	Feyzullah Efendi-zâde	Kadı-zâde	Şehri İmamoglu	Abdi oğlu
,	,	,	,	,	,

28	27	26	25	24	23
Birinci	İkinci	İkinci	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	Üçüncü	Üçüncü	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci	Birinci
Köçekli Köyü	Terziyanlı Köyü	Mahmutlu Köyü	Mahmutlu Köyü	Mecidiye Kazası	Meşe Köyü
Mehmet Bey	Molla İbrahim	Hacı Mehmet Ağa	Hüseyin Ağa	Mustafa Bey	Hacı Ali Kethüda
'	'	Malik oğlu	Bağdat oğlu	Ömer Beyzâde	Taş oğlu
'	'	'	'	'	'

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

32	31	30	29
İkinci	Birinci	Birinci	Birinci
Birinci	Birinci	Üçüncü	Birinci
Birinci	Birinci	İkinci	Birinci
Birinci	İkinci	İkinci	Birinci
Birinci	Birinci	Birinci	Birinci
Madenli	Karakoyunlu Köyü	Keskin kaz. Karabekir Köyü	Keskin kaz. Karabekir Köyü
Hacı Artin Ağa	Mustafa Ağa	Hıdır Bey	Hacı Osman Ağa
-	Mehmet Kethüda -zâde	'	'
'	'	'	'

Tablo incelendiğinde ilgili tarihlerde Kırşehir’de hatırı sayılır derecede maddi serveti olanlar 32 kişi olup, bunlardan 27 kişi Müslim kökenli, 5 kişi gayrimüslim kökenlidir. Gayrimüslimlerden 1 tanesi Keskin’in Maden kasabasından, diğer 4’ü ise Kırşehir merkezde dirler. Ayrıca gayrimüslimlerden bir tanesi de Millet başı³⁶ görevindedir. Şehirde edindikleri itibar açısından birinci sırada yer alanlar Kırşehir merkezden 3, Mucur kasabasından 1, Hacı Bektaş’tan 2, Hasanlar köyünden 1, Meşe köyünden 1, Mecidiye kazasından 1, Mahmutlu köyünden 1,

³⁶ **Milletbaşı:** Osmanlı döneminde Hristiyan mahalle ve köylerinin yönetim işlerine bakmak üzere kocabaşı ile birlikte seçilen kişilerden her birine verilen isim. Bkz: <http://ne-demek.net/anlam%C4%B1/milletba%C5%9F%C4%B1-ne-demek.html> 29.6.2012. **Kocabaşı** ise Osmanlılarda, Rumeli'deki Hristiyan köylerinin ihtiyar heyeti başkanına verilen isim. <http://www.anlambilim.net/kocabasi-nedir-100844.htm> 29.6. 2012.

Köçekli köyünden 1, Keskin-Karabekir köyünden 2, Keskin-Karakoyunlu köyünden 1 kişi olmak üzere toplam 14 kişidir. Emlak derecesi açısından 32 kişi içerisinde birinci olanlar 19 kişi, Arazi gelirleri açısından 20 kişi, Serveti açısından 22 kişi, Kademe açısından 17 kişi birinci sırada yer almaktadır. Şehrin ileri gelenleri tabloda verildiği üzere ikamet ettiği yer açısından değerlendirildiğinde bunlardan 16 kişi şehir merkezinden, 3 kişi Mucur kasabasından, 2 kişi Hacı Bektaş'tan, 1 kişi Hasanlar köyünden, 1 kişi Meşe köyünden, 1 kişi Mecidiye (Çiçekdağı) kazasından, 2 kişi Mahmutlu köyünden, 1 kişi Terziyanlı köyünden, 1 kişi Köçekli köyünden, 2 kişi Keskin-Karabekir köyünden, 1 kişi Keskin-Karakoyunlu köyünden, 1 kişi Keskin/Maden kasabasındandır. Üç kişi babalarının meslek isimleriyle anılmaktadır Katrancı oğlu, Papuşçu oğlu, Kazancı oğlu gibi. Bir şahsın da sadece adı yazılmış olup mesleğinin adı belirtilmemiştir. Müslim kesimden sadece bir şahıs Darıcı oğlu meslek adıyla anılmaktadır. Diğerlerinin adları zade veya oğlu ekleriyle isimlendirilmişlerdir.

c- Kırşehir'in İdari Yapısı

Kırşehir 1873 yılında Ankara Vilayeti'ne bağlı bir sancak statüsündedir. 1888-1890 yılları arasında 4 kaza -Kırşehir merkez kaza, Avanos, Keskin ve Mecidiye-, 2 nahiye ve 451 köyden oluşan idari bir yapısı bulunmaktadır. 1890-1895 yılları arasında 4 kaza, 2 nahiye ve 405 köyden oluşan idari yapıda köy miktarında azalma gözlenmektedir. 1895-1902 yılları arasında 4 kaza, 3 nahiye ve 473 köyden oluşan yapıda nahiye ve köy miktarında aşırı artış tespit edilmektedir. 1902-1903 yıllarında köy miktarındaki artışa rağmen diğer idari birimlerin mevcut sayılarını korudukları anlaşılmaktadır. 1902-1903 tarihinde Kırşehir Sancağı bünyesinde 4 kaza, 3 nahiye ve köy sayısının 482'ye ulaştığı görülmektedir. Kırsal alandaki gelişim 1903-1909 yılları arasında da devam etmiş 4 kaza, 3 nahiye ve ciddi bir artışla 521 köye ulaşmıştır. 1910 yılında ise 4 kaza, 3 nahiye ve 518 köyden oluşmakta ve köy miktarında düşüş dikkat çekmektedir. Sancaktaki idari yapının kırsal alanda sürekli değişim halinde olması akla hem civar idari birimlerden sancağa bazı dönemlerde dâhil edilen köylerin olabileceği ihtimalini getirmektedir. Kırşehir Sancağı'nın yönetim merkezi konumundaki Kırşehir merkez kazasında 1888-1909 yılları arasında 2 nahiye ve 158 köy bulunmaktadır. Kırşehir merkez kazaya bağlı bulunan Hacı Bektaş nahiyesi 146, Mucur nahiyesi ise 12 köyün idaresini devralmışlardır. 1888-1909 yılları arasında sancağın merkez kazası olan Kırşehir kazasının idari anlamda kırsal alandaki idari sorumluluğunu nahiyeler vasıtasıyla yerine getirmiştir. 1909 senesinde 2 nahiye ile birlikte 158 köylük bir alana sahip olan Kırşehir sancağı merkez kazası nahiyelerle idare edilen köylerin yönetimini doğrudan merkez kazaya bağlamıştır. Bu durum bir yıl sürmüş ve 1910 yılında merkez kaza üzerinde bulunan kırsal alanın yönetimi sorumluluğunun önemli bir kısmını nahiyelere yeniden devretmiştir. Merkez kazası 1910 yılında Kırşehir merkez kazaya bağlı 128 köy, Hacı Bektaş nahiyesinde 27 ve Mucur nahiyesinde de 3 köy olmak üzere toplam 158 köy ve 2 nahiyeden oluşan idari yapısını 1910 yılında da devam ettirmiştir³⁷. Merkez kazanın dışındaki diğer kazalara bakıldığında;

1. Avanos Kazası

Avanos kazası 1873 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'nde kaza statüsündedir. Avanos kazası 1888-1903 yıllarında merkez kazaya 56 köy bağlıdır. 1903-1910 yılları arasında kaza merkezinin kırsal alandaki yönetim birimlerinin sayısında ciddi bir yükselme meydana gelmiştir. 1903 yılında 56 köyü bulunan kazaya bu tarihten sonra bağlı olan köy sayısı 95'e yükselmiştir. Kaza bu idari yapısını 1910 yılına kadar devam ettirmiştir³⁸.

³⁷ Y. Güler, **a.g.e.**, s.41.

³⁸ Y. Güler, **a.g.e.**, s.42.

2. Keskin Kazası

Keskin kazası 1888-1890 yılları arasında merkez kazaya bağlı ve 167 köye sahiptir. 1890-1895 yılları arasında köy miktarı 121'e kadar gerilemiştir. Muhtemelen 1890 yılı itibariyle bünyesinde bulunan 46 köyün hem civar bir idari yapıya devri söz konusudur. Ancak 1895 yılında Selmanlı nahiyesi kazaya bağlanmış, 68 köy bu nahiye ile birlikte idari yapının genişlemesine zemin hazırlamıştır. Böylece 1895-1902 yılları arasında Keskin kazası bir nahiye ve toplamda 189 köylük bir genişliğe ulaşmıştır. Keskin kazası 121 köyü merkez kazadan yönetmeye devam ederken yeni dâhil olan Selmanlı nahiyesi önceden bünyesinde bulunan 68 köyün idaresini devam ettirmiştir. 1902-1909 yılları arasında kazaya bağlı 1 nahiye ve toplam 189 köyün yönetiminin devam ettiği anlaşılmaktadır. 1909-1910 tarihlerinde Keskin kazasının idari yapısında hacimsel açıdan bir değişikliğe rastlanmamakla birlikte bu tarihlerde Selmanlı nahiyesine bağlı köylerin idari açıdan tekrar Keskin kaza merkezine bağlandığı tespit edilmiştir³⁹.

3. Mecidiye (Çiçekdağı) Kazası

Mecidiye Kazası idari açıdan yapısal değişime en az tanıklık eden yönetim birimlerinden birini oluşturur. 1888 yılı itibariyle Kırşehir sancağı ile birlikte Ankara vilayet'ine dâhil olan Mecidiye kazası sınırları içinde bulunan kaza merkezi ve buraya bağlı 70 köyü 1910 yılına kadar muhafaza etmiştir. Herhangi bir eklemenin ya da idari anlamda değişime tanıklık etmeyen Mecidiye kazası demografik açıdan da herhangi bir değişime uğramamış olacak ki 37 yıllık bir süre zarfında idari anlamda mevcut konumunu devam ettirmeyi başarmıştır⁴⁰.

Selçuklu döneminde bir kültür şehri olan Kırşehir, devrine damgasını vurmuş bir takım fikir adamları yetiştirmiş şehirdir. Osmanlı dönemi Kırşehir'de 1873-1910 yılları arasında yaşayan gayrimüslim nüfus sayı bakımından azdır. Şehrin ileri gelenlerinden bir kaçı gayrimüslim kökenlidir ve şehir merkezinde yaşamaktadırlar. Anadolu coğrafyasının tam ortasında bulunmasından dolayı burada dikkati çekecek derecede *bir takım olayların olmadığı* görülmektedir. Ancak yine de insan topluluklarının yaşadıkları yerlerde bir takım olayların olmaması da imkânsızdır. İncelediğimiz salnamelerde belirtilmemesine rağmen bir takım münferit olayların olduğu görülmektedir. Örneğin; 1876-1880 tarihleri arasında Kırşehir'de işlenen suçlar cinayet, hırsızlık, yol kesme, tecavüz, kız kaçırma ve yaralama gibi olaylardır. Örneğin; Ömer Hacı köyünden İlyas oğlu İlyas, Mehmet oğlu Mehmet'i katletmiş, iki sene müddetle mahkûm olmuş⁴¹, Kırşehirli Ahmet, Kara Mızrak oğlu Lokman'ın kızına tecavüz etmesinden (fî'il-i şen'i) dolayı 3,5 sene müddetle kürek cezasına çarptırılmıştır⁴². Bu tür olaylara devletin anında müdahale ederek ilgili kişiler hakkında gerekli işlemlerin yapıldığı görülmektedir⁴³.

Sonuç olarak H.1283/1866-67 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan *Vilayet Salnameleri* ait oldukları vilayetin yönetimi, memurları, mahallin tarihi, eski eserleri, üretimi, ekonomik yapısı, eğitim ve öğretimi, coğrafyası, nüfusu vs. gibi konuları kapsamaktadır. Bunların yanı sıra pazar yerleri, türbeleri, tekkeleri, camileri, resmi binaları, dükkânları, gezilecek-görülecek yerleri, madenleri, hangi meslek ve iş alanlarının olduğu, ormanları, av hayvanları, posta teşkilatı gibi önemli konularda da istatistikî bilgiler sunmaktadırlar. Özellikle son dönem vilayet tarihleri

³⁹ Y. Güler, *a.g.e.*, 43.

⁴⁰ Y. Güler, *a.g.e.*, 43.

⁴¹ BOA; Y.PRK. UM, Dosya no: 1/Gömlek Sıra no: 108/1, 1297. Ş.29. Ceza alışı tarihi: Fî 9 Rebiyyü'l-ahir sene 94.

⁴² Ceza alışı tarihi: Fî 6 Zilhicce sene 95 (1878). İşlenen suçlar tablo halinde ekler kısmında verilmiştir.

⁴³ *Asayiş konusu elbette çok geniş olarak ele alınıp işlenmelidir. Ancak bizim bu çalışmada vurgulamak istediğimiz konu incelediğimiz dönemde salnamelerde geçmeyen asayiş konusuna birer örnek vermek amacıyla bu bilgileri verdik. Amacımız belli bir dönemdeki asayiş ilgilendiren konulardan bahsetmek değildir.*

için vilayet salnameleri bir takım *eksiklikleriyle* beraber vazgeçilemez kaynak durumundadırlar⁴⁴. Vilayet salnameleri sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunan vilayetlerin tarihleri için değil aynı zamanda Ortadoğu, Akdeniz ve Balkanlar’da yapılacak şehir tarihleri açısından bilimsel araştırmalarda ihmal edilmemesi ve müracaat edilmesi gereken eserler olarak değerlendirilmelidir⁴⁵.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Kaynakları

BOA; Y.PRK. UM; Dosya No: 1/Gömlek Sıra no: 108/1, 1297. Ş.29.

BOA; Y.PRK. UM. Dosya No: 1/Gömlek Sıra no: 108/2, 1297:Ş.29.

BOA; Y.PRK. UM, Dosya No:1 Gömlek Sıra No: 108/3, 1297.Ş.29 (M. 4 Ekim 1880).

B-Salnameler

H.1290 (1873-74) Tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi, s.80.

H.1307-1308 (1889/1890) Tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi, s.196-204, 292,295-297.

H.1311 (1893/1894) Tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi, s.293-298.

H.1317 (1899/1900) Tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi, s.239-240, 244,247-248, 250-251.

H.1320 (1902/1903) Tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi, s.233, 238, 241.

C- Gazeteler

Resmi Gazete; 7 Temmuz 1954, S.8748, C.35, s.1986.

Resmi Gazete; 19 Haziran 1957, Sayı: 9637, 3. Tertip, Düstur, C.38, s.1408, Kanun No: 7001.

D- Araştırma ve Tetkik Eserler

Aşıkpaşazade; **Aşıkpaşazade Tarihi** (Hzr. Nihal Atsız), Ankara, 1988.

Aziz b. Erdeşir Estrebadî; **Bezm ü Rezm,** (Çvr. Mürsel Öztürk), Ankara, 1990.

BOLAT, Bengül, “Kırşehir’e Yapılan Haksızlık: İlçe Biçimine Dönüştürülmesi ve Tartışmaları”, **I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu,** Kırşehir,15-17 Ekim 2008, C.III, Kırşehir, Eylül,2011, s.1371-1377.

DUMAN, Hasan, **Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri Bibliyograf-yası ve Toplu Katalogu,** C.I, Ankara, 2000.

GÖYÜNÇ, Nejat, “Hâne Deyimi Hakkında”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi,** S.32, 1979, 331- 348.

GÜLER, Yusuf, **Ankara Vilayeti’nde İdari Yapının, Yöredeki Sosyo-Ekonomik Yapıya Olan Etkileri** (1880-1919), (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi), Samsun,2007.

GÜNDÜZ, Ahmet, Kırşehir’de Dulkadirli Adını Taşıyan Köyler Hakkında Bilgiler (Tarihi, Gelenek, Görenek, Örf, Adet, Geçim Kaynakları) *Information About The Villages*

⁴⁴ M. E.Yolalıcı, **Türk Tarihinin...**, s.134.

⁴⁵ A. Y. Gürbüz- H. Özdemir, **a.g.e.,** s. XIII.

Dulkadirli In Kırşehir (History, Tradition, Custom, Customary, Piece, Livelihoods), Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, s. 811-833.

GÜNDÜZ, Ahmet, **Türkmen Yurdu Kırşehir Tarihi**, (Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları), Karam Yay., Çorum, 2006.

GÜRBÜZ, Adnan Yaşar - Hızır Özdemir, **1308 Tarihli Ma'muretü'l-aziz Salnamesi** (Fırat Üniversitesi, Fen/Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Tezi), Elazığ, 1984.

ÖZÜÇETİN, Yaşar, "İlçelikten İlliğe (1957)", **I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu**, Kırşehir, 15-17 Ekim 2008, C.III, Kırşehir, Eylül, 2011, s. 517-1547.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.III, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

PITCHER, Donald Edgar, "**Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**", (Çvr. Bahar Tırnakçı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Kırşehir' in Büyükleri**, 1967.

Şemsettin Sami, **Kamusu'l-Alam**, İstanbul, 1314.

TARIM, Cevat Hakkı, **Kırşehir Tarihi Üzerine Araştırmalar I**, Kırşehir Vilayet Matbaası, 1938.

TARIM, Cevat Hakkı, **Tarihte Kırşehir-Gülşehri ve Babailer –Ahiler – Bektaşiler**, 3.baskı, İstanbul, 1948.

TUĞLACI, Pars, **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yay, İstanbul, 1985.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, C.I., Ankara, 1994.

Yurt Ansiklopedisi, "Kırşehir Maddesi", C.VII, 1983.

YOLALICI, Mehmet Emin, " Maarif Salnamelerine Göre Trabzon Vilayetinde Eğitim ve Öğretim Kurumları", **OTAM**, Ankara, 1994, s.435-473.

YOLALICI, Mehmet Emin, **Türk Tarihinin Kaynakları**, Samsun, 2006.

E- İnternet Kaynakları

<http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/k%C4%B1ptiler> 5.7.2012.

<http://ne-demek.net/anlam%C4%B1/milletba%C5%9F%C4%B1-ne-demek.html> 29.6.2012

<http://www.anlambilim.net/kocabasi-nedir-100844.htm> 29.6. 2012.